

ГАЛУЗЕВИЙ ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ, ФОНДИ, ДОКУМЕНТИ

Розповідається про створення і діяльність Галузевого державного архіву Міністерства оборони України.

Ключові слова: Галузевий державний архів Міністерства оборони України, фонди, документи, зберігання.

Рассказывается о создании и деятельности Отраслевого государственного архива Министерства обороны Украины.

Ключевые слова: Отраслевой государственный архив Министерства обороны Украины, фонды, документы, хранение.

It is told about the creation and activities of Branch State Archives Of Ministry of Defence of Ukraine.

Keywords: Branch State Archives of the Ministry of Defence of Ukraine, funds, documents, storage.

Історія Галузевого державного архіву Міністерства оборони України (ГДА МОУ) розпочинається з часу видання директиви Головного штабу Збройних Сил України від 11 квітня 1992 року №115/1/083, якою передбачалося „до 20 травня 1992 року сформувати Центральний архів Міністерства оборони України на фондах архіву штабу Київського військового округу (КВО) і 300 окремої роти супроводження військових вантажів”. Відтак, архів штабу Київського військового округу став фундаментом створення нової архівної установи, а без-

посередньо архівні фонди і документи, що зберігалися в окружному архіві – складовою частиною архівного зібрання новоствореної установи.

Розвиток та зміцнення архіву нерозривно пов'язані з процесами відповідних змін та реформувань, які відбувалися у Міністерстві оборони України, Генеральному штабі, в цілому у Збройних Силах на зорі становлення державної незалежності України. У цей час, розуміючи важливість створення повноцінної джерельної бази з історії військової справи і військового будівництва в Україні,

керівництво архіву, його особовий склад доклали зусиль для того, щоб забезпечити збереженість архівних документів, які відображали історію Збройних Сил України, й не допустити їх вивезення за межі держави.

Важливими для Центрального архіву Міністерства оборони України були кроки у напрямку створення матеріально-технічної бази, організаційно-штатних змін у структурі установи, що сприяло якісному виконанню завдань, які перед нею ставилися. Належало забезпечити зберігання документів у архівосховищах відповідно до сучасних нормативних вимог. Справи, які в архіві штабу Київського військового округу лежали на стелажах у вигляді в'язок (стоси справ, обгорнуті папером „крафт” і перев'язані шпагатом), поступово були переміщені в картонні коробки визначеного розміру. Вимоги щодо зберігання архівних документів лише у коробках залишилися незмінними й надалі.

Через п'ять років від дня заснування, у серпні 1997, Центральний архів Міністерства оборони України переформовується на Галузевий державний архів МО України. Вжиті заходи сприяли вирішенню питання постійного зберігання архівних документів, які надходили з військових частин і установ, і не передавати їх до цивільних державних архівів. Окрім того, підвищився соціальний статус та захищеність працівників архіву. У цей же час

затверджується перше Положення про Галузевий архів, відповідно до якого на нього покладалися завдання забезпечення постійного зберігання архівних документів, створених у процесі розбудови і діяльності Збройних Сил України, а також надання військовим частинам (установам) організаційно-методичної допомоги щодо вдосконалення діловодства у Збройних Силах. Саме Галузевий державний архів розробив Інструкцію з діловодства у Збройних Силах України, яку затвердив своїм наказом № 400 від 11 листопада 1998 року Міністр оборони України.

Численні архівні надходження потребували належного забезпечення збереженості документів та наявності резервних місць для їх зберігання. Проблема вільних площ для встановлення нових стелажів, на яких мають лежати архівні справи, тривалий час турбувала керівництво ГДА МОУ і була деякою мірою розв'язана, коли архів отримав у своє розпорядження будівлю у Києві по вул. Бориспільській, 34-А після капітального ремонту й встановлення відповідного обладнання, яке має бути у архівосховищах.

На сучасному етапі відповідно до нового Положення про Галузевий державний архів Міністерства оборони України (зі змінами) установа здійснює управління, науково-дослідну та інформаційну діяльність у сфері архівної справи у Міністерстві оборони та Збройних Силах України, проводить робо-

ту щодо приймання, обліку і постійного зберігання документів Національного архівного фонду, створених у процесі діяльності структурних підрозділів Міністерства оборони України і Генерального штабу Збройних Сил України, військових частин, закладів, установ і організацій Збройних Сил України, установ і організацій, які належать до сфери управління МО України.

ГДА МОУ підпорядковані відокремлені територіальні архівні відділи (ТАВи): Львівський ТАВ ГДА МОУ та Одеський ТАВ ГДА МОУ. Спочатку вони мали статус окружних архівів, згодом архівів оперативних командувань. Територіальні архівні відділи у Львові й Одесі здійснюють приймання, облік і тимчасове зберігання документів Національного архівного фонду військових частин, установ та організацій Збройних Сил України, підприємств, установ і організацій, які належать до сфери управління Міністерства оборони України і територіально знаходяться у зоні комплектування архівного відділу.

Документи ГДА МОУ включені до 4680 фондів (станом на 2011 рік), а хронологічними їх рамками є 1807 – 2010 роки.

Слід нагадати, що у період існування СРСР, відповідно до Настанови з архівної справи у Радянській армії та у Військово-Морському флоті (наказ Міністра оборони СРСР №225 від 23.08.1981 р.), в архівах округів,

флотів, флотилій і військово-морських баз, а також у військових трибуналах видів Збройних Сил СРСР, справи з термінами зберігання до 25 років включно залишалися на зберіганні у перелічених установах, а справи із термінами зберігання більше 25 років зберігалися там лише протягом 10 років, включаючи попередній термін зберігання у військовій частині (установі), і згодом передавалися до центральних архівів. Відтак, до Центрального архіву Міністерства оборони СРСР (нині – Центральный архів Міністерства оборони Російської Федерації – м.Подольськ Московської обл.) було передано значний масив документів із окружних архівів, в тому числі: Київського, Прикарпатського, Одеського та інших. А тому в своїй більшості документи колишнього архіву штабу Київського військового округу, які зберігаються у ГДА МОУ, належать до періоду 1960 – 1991 років.

У теперішній час архівні документи представлені фондом Канцелярії штабу КВО, фондами деяких управлінь, відділів КВО, фондом Військової Ради КВО, а також фондами численних військових частин, військових установ, військових навчальних закладів. Більшість з них – це документи з особового складу, однак зустрічаються і такі, що відбивають різні сторони життєдіяльності військових органів.

Архів зберігає надзвичайно цінний масив документів, пов'язаних з військовими частинами, які

брали участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській атомній електростанції (130 фондів). Документи свідчать про людську звитягу, мужність, титанічну працю, честь і доблесть, виявлені військовими та запасниками, призваними військоматами для ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи.

На зберіганні у ГДА МОУ є фонди деяких військових частин, що залучалися до виконання інтернаціонального обов'язку чи в інший спосіб надавали допомогу, перебуваючи на території держав Афганістан, Алжир, В'єтнам, Корея, Угорщина, Чехословаччина і т.ін.

Окрім цього, архів має „Колекцію особових справ військовослужбовців запасу”, „Колекцію персональних справ членів КПРС – військовослужбовців”, „Колекцію видань, наказів, директив Міністра оборони СРСР і начальника Генерального штабу Збройних Сил СРСР”.

Із документами періоду незалежності України і розбудови Збройних Сил України знайомлять фонди: Адміністрації Міністерства оборони України; Секретаріату (Головного / Генерального) штабу Збройних Сил України; управлінь Міністерства оборони та управлінь Генерального штабу; департаментів; управлінь командувань видів Збройних Сил України; оперативних командувань; військових частин, сформованих після 24 серпня 1991 року, в тому числі військових частин, які виконували миротворчі операції

на територіях держав колишньої Югославії, в Іраку, Сьєра-Леоне, Кувейті тощо.

Галузевий державний архів зберігає також документи деяких батальйонів, загонів, комісій, комітетів, пунктів, військових судів, управлінь, шкіл прапорщиків, військових шпиталів і т. ін. періоду Першої світової війни, передані йому Державним архівом Київської області та ін.

Окремо репрезентовані фонди із документами періоду 1918 – 1925 років: Київського губерньського, Київського повітового, Київського волосного військових комісаріатів; уповноваженого Київського губерньського управління військового продовольчого забезпечення по Переяславському повіту; Бородянської волосної військової наради; Київської окружної військової наради та деякі інші.

Окрім документів на паперовій основі у ГДА МОУ зберігаються кінодокументи, що увійшли до фонду „Колекція кінофільмів”. У фонді – кінопрокатні копії військово-навчальних стрічок, створених кіностудією Міністерства оборони СРСР у період 1959 – 1991 років.

Розмаїття фактів і подій, що їх відбивають архівні документи, – поле для дослідників історії Збройних Сил, воєнної історії, а завдання архіву – докласти всіх зусиль для збереження архівної спадщини та її поповнення.